

Izveštaj o politikama podsticanja malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini

Septembar 2010

Centar za politike i upravljanje (CPU) je nezavisno i neprofitno udruženje osnovano 2009. godine s ciljem da podržava i zagovara održive razvojne procese u Bosni i Hercegovini. CPU kreira i promovira ekonomske politike, politike evropskih integracija, politike socijalnog razvoja, te podstiče procese reforme javne uprave. Više informacija o CPU dostupno na www.cpu.org.ba

Centar za politike i upravljanje sprovodi projekat Analiza sprovedenih politika u BiH. Cilj projekta je da se ocijeni efikasnost procesa provođenja politika na različitim nivoima vlasti u BiH. CPU će kroz redovno praćenje politika i njihove implementacije omogućiti javnosti bolji uvid u planirane i sprovedene razvojne politike. Projekat je podržan od strane National Endowment for Democracy (NED).

Sadržaj

Sažetak i glavni nalazi	3
1. Uvod	7
2. Mala i srednja preduzeća u Bosni i Hercegovini	8
2.1. Razvoj malih i srednjih preduzeća	8
2.2. Trendovi razvoja malih i srednjih preduzeća u BiH.....	10
2.3. Napredovanje BiH u procesu evropskih integracija u oblasti razvoja MSP	12
2.4. Strategija razvoja sektora MSP u BiH.....	13
3. Podrška razvoju malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini	15
3.1. Podrška MSP u FBiH	16
3.2. Podrška MSP u RS.....	19
3.3. Podrška MSP u Brčko distriktu	21
3.4. Podrška MSP na lokalnom i regionalnom nivou.....	21
4. Zaključak - Problemi i ograničenja u razvoju malih i srednjih preduzeća u BiH	23
Reference	255
Aneks 1 – SME Policy Index indikatori za BiH za 2009. godinu	277
Aneks 2 – Istraživanje „Doing Business“ – Indikatori za BiH za 2010. godinu	288

Sažetak i glavni nalazi

Prema posljednjim dostupnim podacima, ukupan procijenjeni broj preduzeća u BiH bio je od 26 do 29 hiljada. Od tog broja, procjenjuje se da preko 97% preduzeća spada u mikro, mala i srednja preduzeća. MSP u BiH čine okosnicu ekonomije, stvarajući preko 60% bruto društvenog proizvoda (BDP) i glavninu novih radnih mjesta. Već ovi podaci, odnosno procjene, ukazuju na jednu od osnovnih prepreka za definisanje i sprovođenje efikasne strategije i politika podsticanja MSP u BiH: nepostojanje pouzdanih statističkih podataka o broju MSP, njihovim osnovnim karakteristikama i rezultatima (djelatnost, broj zaposlenih, prihod, profit), broju novoosnovanih i broju ugašenih MSP, itd. Zbog toga je nemoguće napraviti pouzdanu ocjenu efekata bilo koje politike podsticanja razvoja ovog sektora, niti ocijeniti moguće efekte bilo koje nove regulative na ovom području. Ova činjenica jasno pokazuje stvarnu nezainteresovanost i nespremnost vlada u BiH da kreiraju pravne i administrativne uslove podsticajne za razvoj MSP sektora, nasuprot deklarativnim izjavama o značaju sektora i spremnosti za podsticanje njegovog razvoja.

Bitna slabost sistema podsticanja razvoja sektora MSP u BiH je nepostojanje neohodnog pravnog i institucionalnog okvira na nivou BiH, odnosno na državnom nivou. Taj okvir bi morao da uključi slijedeće: zakon o MSP, strategiju razvoja MSP, agenciju za MSP i fond za MSP. Od svih ovih komponenti, u BiH je u proteklom četverogodišnjem periodu samo usvojena Strategija razvoja MSP - tek u 2009. godini, mada je prvi prijedlog strategije bio pripremljen još 2005. godine. Nije bez značaja ni nepostojanje zakona o državnoj pomoći, koji treba da uredi cijelu oblast državnih podsticaja za preduzeća. Zakon usklađen s direktivama i zahtjevima EU bi rezultirao eliminisanjem niza vidova pomoći javnim preduzećima na svim nivoima i omogućavanjem značajnog povećanja sredstava raspoloživih za podsticanje MSP. Kao ilustracija, u 2008. godini je iz budžeta FBiH izdvojeno 101 milion KM za transfere javnim preduzećima (6% ukupnog budžeta), a za transfere za podsticanje razvoja poduzetništva i obrta nešto manje od 10 miliona KM (0,6% ukupnog budžeta). Ipak, nepostojanje institucionalnog okvira na državnom nivou, ne može ni opravdati ni objasniti slabe efekte politika podsticanja MSP na nivou entiteta, posebno u FBiH.

Prema istraživanju poslovnog okruženja koje provodi Svjetska banka, BiH se nalazi na 160. mjestu od 180 rangiranih ekonomija po pitanju počinjanja biznisa i registracije preduzeća. Poređenja radi, nakon reformi, Makedonija je na 6. mjestu. U BiH su nakon provedenih reformi i uvođenja novog Okvirnog zakona o registraciji preduzeća i software-skog sistema za registraciju preduzeća, zbog paralelnog vođenja „starog“ i „novog“ sistema registracije, uslovi za registraciju preduzeća pogoršani, pa je vrijeme registracije produženo. Prema istom istraživanju u 2010. godini je proces registracije preduzeća trajao u BiH 60 dana, u Makedoniji 4 dana, u Hrvatskoj 22 dana, a u Srbiji 13 dana. Troškovi registracije su iznosili 1.080 KM u BiH, 157 KM u

Makedoniji, 1.730 KM u Hrvatskoj i 615 KM u Srbiji. Jedino unapređenje ostvareno u BiH u protekle četiri godine odnosi se na smanjenje visine minimalnog kapitala. Svi ostali uslovi su ostali isti ili su lošiji u 2010. nego u 2006. godini.

Bosna i Hercegovina je u protekle četiri godine ostvarila vrlo mali napredak u provođenju politika u oblasti razvoja MSP. Prema ocjeni OECD-a, od deset oblasti koje su predmet istraživanja (obrazovanje za preduzetništvo, pokretanje biznisa, legislativa, radna snaga, IT, izvoz, porezi, tehnologije, e-business i reprezentativno predstavljanje), BiH nije ostvarila pomak ni u jednoj, a indikatori su ostali na nivou iz 2007. godine. Izvještaj za 2009. godinu posebno se kritički osvrće na oblasti pokretanja biznisa, gdje je „BiH jedina zemlja Zapadnog Balkana koja nije napravila reformu ove oblasti“, i e-businessa i e-governance, „u kojem je BiH najslabija od svih zemalja koje su istraživane“. OECD-ov izvještaj takođe identifikuje osnovne oblasti u kojima BiH mora ostvariti napredak: (1) zaokruživanje institucionalne mreže, strategije i legislative za MSP na državnom nivou; (2) poboljšanje procesa pokretanja biznisa; i (3) nastavak napora na izgradnji ljudskog kapitala.

Poreska politika i administrativne procedure su jedan od najznačajnijih zapreka za poslovanje MSP. Nakon uvođenja poreza na dodatu vrijednost (PDV) koji je zamijenio mrežu komplikovanih poreza na promet i usluge, BiH je značajno poboljšala rang, iako je još uvijek nisko rangirana u ovoj oblasti, gdje je od 155 zemalja rangirana kao 129. ekonomija u 2010. godini. U poređenju sa zemljama članicama OECD, svako preduzeće u BiH na godišnjem nivou izvrši četiri puta više plaćanja administraciji (51 u BiH naspram prosječnih 12.8 puta u zemljama OECD) i potroši više od duplo radnih sati na poresku administraciju (422 sata u BiH naspram 194 sata u zemljama OECD). I u poređenju s preduzećima iz drugih zemalja regiona, preduzeća u BiH gube mnogo više radnih sati na poresku administraciju od preduzeća iz recimo Makedonije (75 sati), Hrvatske (196 sati) ili Srbije (279 sati).

Niska likvidnost i dug proces naplate spornih potraživanja je jedna od najvećih slabosti BH ekonomije. U istraživanju Doing Business, BiH je rangirana kao 124. ekonomija u svijetu, te u posljednje četiri godine nije bilo poboljšanja (u 2006. godini je BiH bila rangirana kao 119. od 178 ekonomija). Osnovna slabost BiH su veliki broj procedura (38 procedura naspram 31 procedura u zemljama članicama OECD), dugotrajnost procedura (595 dana naspram 462 u zemljama OECD), te visoki troškovi postupka (dva puta veći troškovi - 38.4% od vrijednosti spora u BiH naspram 19.4% u zemljama OECD). I na ovom području smo rangirani znatno lošije nego druge zemlje regiona. Dok troškovi postupka koje plaćaju preduzeća iz BiH iznose 38% od vrijednosti spora, ti troškovi za preduzeća iz Makedonije iznose 14%, iz Hrvatske 33% i iz Srbije 29%.

Izvještaji o napretku BiH u procesu evropskih integracija u periodu od 2007.-2009. godine bilježe male pomake u oblastima vezanim za razvoj MSP, a

generalni napredak je ocijenjen kao slab. Pomaci su napravljeni usvajanjem Okvirnog zakona o registraciji preduzeća u 2007. godini, ali je kasnije urađeno malo na njegovom provođenju. U 2008. godini su zabilježeni pomaci kroz „giljotinu propisa“ u RS i usvajanje propisa vezanih za stečaj, te povećanu raspoloživost finansijskih sredstava za razvoj MSP kroz entiteske razvojne banke i privatni finansijski sektor. U 2009. godini je zabilježen napredak kroz usvajanje državne Strategije za MSP. Strategija predviđa mjere uvođenja Savjeta za preduzetništvo, ali ne i Agenciju za razvoj MSP i Fond za razvoj MSP na državnom nivou. Strategija ipak predviđa samo niz mjera, bez konkretnih akcionih planova za implementaciju. Opšta ocjena o napretku BiH u provođenju EU Povelje o MSP je loša.

Mreža podrške razvoju MSP postoji, ali ne funkcionise efikasno. Na državnom nivou ne postoje zakoni i ne postoji obaveza dvosmjerne vertikalne koordinacije sa nivoua BiH do nižih nivoua, te sa nižih nivoua ka BiH nivou. U FBiH nema te koordinacije sa nivoom kantona. RS ima elemente vertikalne koordinacije sa opštinskim nivoom, što dokazuje izvještavanje opština o podsticajima, ali po svemu sudeći ova koordinacija nije dvosmjerna.

Finansijski podsticaji za MSP na nivou FBiH obuhvataju grantove Ministarstva za razvoj, poduzetništvo i obrt u ukupnom iznosu od 23.55 miliona KM za četverogodišnji period 2007.-2010., grantove kao sufinansiranje 25% kredita odobrenih od strane RB FiH u ukupnom iznosu od 7.4 miliona KM za 2009. i 2010. godinu, te posebnu kreditnu liniju RB FBiH u ukupnom iznosu od 14.8 miliona KM za 2009. i 2010. godinu. Dakle, ukupni direktni finansijski podsticaji za MSP na nivou FBiH u proteklom četverogodišnjem periodu su iznosili 45.75 miliona KM. Ako se ima u vidu činjenica da RB FBiH upravlja sredstvima u visini od preko 200 miliona KM, jasno je da je postojao finansijski potencijal za daleko snažniju podršku sektoru MSP kroz povoljne kredite iz sredstava ove banke.

Finansijski podsticaji za MSP na nivou RS se daju uglavnom kroz povoljne kredite koje IRB RS plasira putem komercijalnih banaka i mikrokreditnih organizacija. Prema informacijama prezentiranim na web stranici ove banke, od ukupno 443.7 miliona KM planiranih za tri kreditne linije relevantne za MSP za period 2008.- 2010. godine, u periodu od 2008. do avgusta 2010. godine, ukupno je odobreno kredita u iznosu od 319.8 miliona KM.

Opšti stavovi javnosti su da obje razvojne banke u entitetima nisu transparentne i da se odobravanje kredita zasniva više na političkim nego na ekonomskim kriterijima. Kritike su mnogo izraženije za Razvojnu banku FBiH nego za Investiciono-razvojnu banku RS. Pošto se radi o javnim institucijama (100% u vlasništvu entiteta, odnosno finansirane iz budžeta), njihova odgovornost prema javnosti je velika.

Analiza podsticaja za razvoj MSP u BiH pokazuje da su postojeća sredstva rascjepkana na mikro nivoe. Strategije i politike entiteskih i nižih nivoua se referiraju na kapitalne investicije, kao što su tehnološki parkovi, one-stop-

shop-ovi, inovacije i informatičko društvo, što zahtijeva velike investicije i uvezivanje više institucija. Provođenje ovih politika će zahtijevati visok stepen koordinacije, koja danas ne postoji.

Ocjena efekata podsticaja ne postoji. Statistika ne obezbjeđuje podatke koji bi omogućili kvantificiranje indikatora koji bi ukazali na ostvarene efekte kao što su: povećanje broja zaposlenih, povećan broj MSP, povećanje proizvodnje, povećanje izvoza ili udjela MSP u BDP-u. Svi ovi efekti su istaknuti kao ciljevi u strategijama razvoja MSP na svim nivoima. Kretanje agregatnih ekonomskih indikatora, posebno stope nezaposlenosti, opravdava zaključak da sva sredstva plasirana preko entiteskih razvojnih banka ili direktno od relevantnih ministarstava i institucija nisu imala značajan pozitivan efekat na razvoj sektora MSP. Kao ilustrativni primjer možemo navesti konstrukciju tehnološkog parka - kada bi iz postojećih sredstava podsticaja sa raznih nivoa godišnje napravili po jedan tehnološki park, koji je investicija od nekoliko desetina miliona KM, napravio bi se značajan pomak. Umjesto toga se desetine miliona KM usmjeravaju na veliki broj mikro intervencija bez efekta po pitanju konkurentnosti i kvalitetnog zapošljavanja.

1. Uvod

Svrha ovog dokumenta je da da ocjenu i analizu politika u oblasti podrške razvoju malih i srednjih preduzeća u BiH u periodu 2006.-2010. godina, kroz prizmu ocjene procesa definisanja, provođenja, monitoringa i evaluacije efekata politika.

Prema definiciji Evropske komisije, u mala i srednja preduzeća (MSP) spadaju preduzeća sa manje od 500 zaposlenih, godišnjim prometom manjim od 38 miliona eura, te preduzeća koja nisu više od 33% u vlasništvu preduzeća koja ne spadaju u MSP¹. Prema ovoj definiciji, gotovo sva preduzeća u BiH spadaju u mala i srednja. Za potrebe ovog izvještaja, imajući na umu specifičnosti BiH tržišta po pitanju male veličine preduzeća i tržišta i značajnog stepena neformalne ekonomske aktivnosti i neregistrovane zaposlenosti, kao kriterij za veličinu preduzeća uzet je broj zaposlenih, na osnovu kriterija koje je definisao International Financial Cooperation (IFC) u pregledu sektora MSP². Firme do 50 zaposlenih se smatraju malim preduzećima, firme od 50 do 200 zaposlenih se smatraju srednjim preduzećima, dok se firme preko 200 ljudi smatraju velikim preduzećima.

Analiza politika u oblasti podrške razvoju malih i srednjih preduzeća u BiH u periodu 2006.-2010. godina ima za cilj da ocijeni efikasnost procesa provođenja politika u ovoj oblasti na različitim nivoima vlasti u BiH u kontekstu izbornog procesa u oktobru 2010. Dokument ima za cilj da da pregled definisanih politika i njihovog provođenja, te da ocijeni efikasnost i učinak provedenih mjera.

U drugom poglavlju dokumenta dat je kratak pregled sektora malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini. U trećem poglavlju prikazana je mreža podrške razvoju malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini. U četvrtom poglavlju su analizirani problemi i ograničenja u razvoju malih i srednjih preduzeća u BiH. Poglavlje pet prezentira zaključke dokumenta.

¹ „EU Small and Medium Enterprise Charter/Povelja Europske Unije o malim i srednjim preduzećima“, EC, 2000

² „SME Sector Overview“, IFC SEED, 2005

2. Mala i srednja preduzeća u Bosni i Hercegovini

Mala i srednja preduzeća predstavljaju jedan od najznačajnijih sektora ekonomije. Preko 80% novih radnih mjesta u Evropskoj uniji (EU) nastaje u sektoru MSP³. O tome koliko države članice pridaju značaja ovom pitanju, govori i uvođenje posebne povelje Evropske unije o MSP (EU SME Charter), koja je nastala na osnovu sporazuma potpisanog u Lisabonu 2000. godine. Provođenje sporazuma se odnosilo ne samo na zemlje potpisnice, već i na zemlje koje su potencijalni kandidati za članstvo u EU, među kojima je i BiH. BiH od 2003. godine podnosi Izveštaje o provođenju Povelje o MSP, za čiju je pripremu zaduženo Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, sektor za mala i srednja preduzeća.

U 2008. godini su zemlje članice EU izvršile nadgradnju Povelje o MSP uvođenjem EU Small Business Act (SBA), koji predstavlja okvir za politiku podrške razvoju MSP u EU. Dokument SBA je podijeljen na šest prioritarnih oblasti: finansijska podrška razvoju MSP, olakšavanje pristupa MSP javnim nabavkama, olakšavanje procedura za bankrot i prenos poslova, podrška razvoju kreativnog preduzetništva, podrška učešću žena u preduzetništvu, te podrška inovacijama iz oblasti ekologije i energetske efikasnosti u MSP sektoru⁴.

2.1. Razvoj malih i srednjih preduzeća

Razvoj sektora malih i srednjih preduzeća je u većini slučajeva podržan od države i/ili međunarodnih institucija. Kako pokazuje istraživanje Svjetske Banke i EBRD BEEPS, ključno ograničenje za razvoj MSP predstavljaju finansijska sredstva⁵.

MSP po definiciji imaju visok potencijal za rast, često su i inovatori na tržištu, ali ih finansijske institucije procjenjuju kao visokorizična ulaganja. Prema podacima Agencije za podršku MSP u SAD, smrtnost MSP u prvoj godini postojanja je 90%⁶. U Bosni i Hercegovini su MSP dodatno suočena sa nedostatkom podrške i visokim zahtjevima banaka po pitanju kolaterala, te se može ocijeniti da ne postoji finansijska podrška *start-up* MSP⁷ (MSP koja svoje poslovanje tek započinju).

Različite vlade pokušavaju da riješe pitanje razvoja MSP na različite načine. Podrška se obično usmjerava na dva glavna pitanja za razvoj MSP – finansije i donošenje poslovnih odluka (poslovno savjetovanje). U pregledu mjera politika podrške MSP u zemljama EU, kao dva najuspješnija primjera podrške

³ „EU Small and Medium Enterprise Charter/Povelja Europske Unije o malim i srednjim preduzećima“, EC, 2000

⁴ „EU Small Business Act“, EC, 2008

⁵ „Business Environment and Enterprise Performance Survey“, World Bank/EBRD, 2008

⁶ United States Small Business Administration www.usbsba.gov.us

⁷ „Financial Obstacles to SME Development in Bosnia and Herzegovina“, Amil Kamenica, 2003

razvoju MSP u oblasti finansija navode se Mađarska i Latvija. U Mađarskoj je izmjenama zakona uvedena medijacija i na taj način poboljšan gotovinski tok MSP, a u Latviji su date fiskalne olakšice za MSP koja reinvestiraju dobit⁸.

Zemlje Jugoistočne Evrope su pokušale sa nekoliko mjera. U Albaniji je (kao i u BiH) pokušano sa uvođenjem regionalnih razvojnih agencija, koje ne bi direktno pružale finansijska sredstva, već bi pružale pomoć pri razvoju biznis planova. Aktivnosti su finansirane od strane bilateralnih donatora. Ovakve mjere nisu dale rezultate, te su regionalne razvojne agencije ukinule aktivnosti nakon završetka donatorskog finansiranja⁹.

U Makedoniji se pokušalo sa uspostavom banke za podršku razvoja sektora MSP. Nova Razvojna Banka NRB je uspostavljena sa ciljem podrške MSP u oblasti zimskog turizma, poljoprivrede, inženjeringa i građevinarstva. Funkcionisanje NRB je zaustavljeno na inicijativu Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke zbog „remećenja tržišta i zloupotreba“. Fondovi NRB su spojeni sa fondovima Makedonske razvojne banke, koja kreditna sredstva daje pod veoma rigoroznim uslovima, koje većina MSP ne ispunjava¹⁰.

Slovenija se od zemalja u regionu navodi kao najbolja praksa u oblasti razvoja MSP. Od 1991. godine u Sloveniji je djelovalo Ministarstvo za mali biznis (koje je kasnije pripojeno Ministarstvu za ekonomske poslove Slovenije kao Centar za razvoj malog biznisa). Ministarstvo (kasnije Centar) je imalo veliki obim aktivnosti na podršci razvoju MSP. Aktivnosti uključuju uspostavu više mreža za razvoj MSP, kao što su Slovenačka Mreža za razvoj poslovnih inovacija, koja obuhvata 210 promotivnih i inovativnih centara, Udruženje biznis konsultanata, Udruženje biznis inkubatora koje uključuje 17 biznis inkubatora, Udruženje preduzetničkog kapitala (*venture capital*) koje uključuje 15 fondova rizičnih investicija (*risk capital funds*) i 42 opštinska fonda, te Udruženje biznis klubova i asocijacija, sa 12 organizacija članica. Osim ovih napora, u Sloveniji su uspostavljeni i lokalni biznis centri i lokalni garantni fondovi. Kao rezultat, Slovenija danas ima najbolje rezultate u oblasti razvoja MSP od svih tranzicionih zemalja¹¹.

Sektor MSP je osnovni generator razvoja većine današnjih ekonomija. Kako bi se razvijao, potrebno mu je okruženje koje podržava i olakšava *start-up* poduhvate, ne opterećuje MSP sa visokim troškovima i prekomjernom regulativom, te olakšava pristup finansijama i poslovnom savjetovanju i uslugama. Zbog toga u BiH postoji značajna potreba da se kreiraju i implementiraju efikasne politike razvoja MSP, jer nivo investicija privatnog sektora još uvijek daleko zaostaje za nivoom razvijenih zemalja¹².

⁸ “European Charter for Small Enterprises – 2009 Good Practice Selection”, European Commission, 2009

⁹ “Financial Obstacles to SME Development in Bosnia and Herzegovina”, Amil Kamenica, 2003

¹⁰ “Financial Obstacles to SME Development in Bosnia and Herzegovina”, Amil Kamenica, 2003

¹¹ “Financial Obstacles to SME Development in Bosnia and Herzegovina”, Amil Kamenica, 2003

¹² “Enterprise Policy Performance Assessment Bosnia and Herzegovina”, OECD, 2005

2.2. Trendovi razvoja malih i srednjih preduzeća u BiH

Prema posljednjim dostupnim podacima, ukupan procijenjeni broj preduzeća u BiH bio je oko 29 hiljada¹³. Od tog broja, procjenjuje se da preko 97% preduzeća spada u mikro, mala i srednja preduzeća¹⁴. Procjena OECD-a je nešto niža, gdje se broj preduzeća u BiH u 2009. godini procjenjuje na 26 hiljada¹⁵. Analiza broja *start-up* preduzeća u periodu 2000.-2005. godina pokazuje da se broj *start-up* preduzeća smanjivao za 4-7% godišnje¹⁶. Posljednji dostupni podaci iz Registra preduzeća u FBiH Federalnog zavoda za statistiku pokazuju da se u periodu 2005.-2009. godina broj novoregistrovanih preduzeća nastavio smanjivati za 5-7% godišnje, dok se broj novoregistrovanih preduzeća u 2009. godini smanjio za čak 15%¹⁷ (najvećim dijelom zbog efekata svjetske ekonomske krize). Mikro, mala i srednja preduzeća u BiH čine okosnicu ekonomije, stvarajući preko 60% bruto društvenog proizvoda (BDP) i glavninu novih radnih mjesta¹⁸.

Prema istraživanju poslovnog okruženja koje provodi Svjetska banka¹⁹, BiH se nalazi na 160. mjestu od 180 rangiranih ekonomija po pitanju počinjanja biznisa i registracije preduzeća. Poređenja radi, nakon reformi, Makedonija je na 6. mjestu. U BiH su nakon provedenih reformi i uvođenja novog Okvirnog zakona o registraciji preduzeća i software-skog sistema za registraciju preduzeća, zbog paralelnog vođenja „starog“ i „novog“ sistema registracije, uslovi za registraciju preduzeća pogoršani, pa je vrijeme registracije produženo. 2010.godine je proces registracije preduzeća trajao u BiH 60 dana, u Makedoniji 4 dana, u Hrvatskoj 22 dana, a u Srbiji 13 dana. Troškovi registracije su iznosili 1.080 KM u BiH, 157 KM u Makedoniji, 1.730 KM u Hrvatskoj i 615 KM u Srbiji. Jedino unapređenje ostvareno u BiH u protekle četiri godine odnosi se na smanjenje visine minimalnog kapitala. Svi ostali uslovi su ostali isti ili su lošiji u 2010. nego u 2006. godini²⁰.

Tabela 1 – Registracija preduzeća i početak poslovanja prema Doing Business 2010

Indikatori	BiH - 2006	BiH - 2008	BiH - 2010	Makedonija - 2010
Započinjanje poslovanja - rang	-	150	160	6
Broj procedura	12	12	12	4
Vrijeme (dani)	54	54	60	4

¹³ Procjena je data na osnovu broja preduzeća kojim je izdat statistički broj u procesu preregistracije 2004. godine. Od ovog broja, postoji značajan broj neaktivnih preduzeća.

¹⁴ „SME Sector Overview“, IFC SEED, 2005

¹⁵ „SME Policy Index 2009 - Progress in the Implementation of the European Charter for Small Enterprises in the Western Balkans“, OECD, 2009

¹⁶ Procjena je data na osnovu broja preduzeća kojim je izdat statistički broj u procesu preregistracije 2004. godine. Od ovog broja, postoji značajan broj neaktivnih preduzeća.

¹⁷ Izvor: Registar preduzeća Federalnog Zavoda za statistiku.

¹⁸ „Enterprise Policy Performance Assessment Bosnia and Herzegovina“, OECD, 2005

¹⁹ „Doing Business in Bosnia and Herzegovina“, World Bank, 2010

²⁰ „SME Report“, Business Start-Up Centre Zenica, 2010

Troškovi (% od dohotka per capita)	40,2	30,1	15,8	2,5
Minimalni kapital (% od dohotka per capita)	57,4	43,0	29,8	0,0

Izvor: *Doing Business, World Bank, 2010*

Prema istraživanju poslovnog okruženja koje provodi Svjetska Banka i EBRD BEEPS, osnovni problemi za funkcionisanje MSP u BiH su: (1) pristup finansijama; (2) poreska i druge administracije; (3) naplata potraživanja; (4) korupcija²¹.

Prema istraživanju *Doing Business*, BiH se nalazi na relativno visokom mjestu po pitanju lakoće dobijanja kredita – na 61. mjestu²². Osnovni razlog za to je prisustvo stranih banaka sa jasnim procedurama i uslovima. Međutim, većina start-up MSP u BiH ne ispunjava uslove za dobijanje kredita, zbog neposjedovanja kolaterala ili nepostojanja kreditne istorije²³.

Poreska i druge administracije su identifikovane kao jedan od najznačajnijih zapreka za poslovanje MSP. Nakon uvođenja poreza na dodatu vrijednost (PDV) koji je zamijenio mrežu komplikovanih poreza na promet i usluge, BiH je značajno poboljšala rang, iako je još uvijek nisko rangirana u ovoj oblasti, gdje je sa 155. mjesta u 2008. godini, rangirana kao 129. ekonomija u 2010. godini. U poređenju sa zemljama članicama OECD, u BiH se na godišnjem nivou izvrši četiri puta više plaćanja (51 put u BiH naspram prosječnih 12.8 puta u zemljama OECD), potroši više od duplo radnih sati na poresku administraciju (422 sata u BiH naspram 194 sata u zemljama OECD)²⁴. I u poređenju s preduzećima iz drugih zemalja regiona, preduzeća u BiH gube mnogo više radnih sati na poresku administraciju od preduzeća iz recimo Makedonije (75 sati), Hrvatske (196 sati) ili Srbije (279 sati).

Niska likvidnost i dug proces naplate spornih potraživanja je jedna od najvećih slabosti BH ekonomije. U istraživanju *Doing Business*, BiH je rangirana kao 124. ekonomija u svijetu, te u posljednje četiri godine nije bilo poboljšanja (u 2006. godini je BiH bila rangirana kao 119. od 178 ekonomija). Osnovna slabost BiH je veliki broj procedura (38 procedura naspram 31 procedura u zemljama članicama OECD), dugotrajnost procedura (595 dana naspram 462 u zemljama OECD), te visoki troškovi postupka (dva puta veći troškovi - 38.4% u BiH naspram 19.4% u zemljama OECD). I na ovom području smo rangirani znatno lošije nego druge zemlje regiona. Dok troškovi postupka koje plaćaju preduzeća iz BiH iznose 38% od vrijednosti spora, ti troškovi za preduzeća iz Makedonije iznose 14%, iz Hrvatske 33% i iz Srbije 29%.

²¹ "Business Environment and Enterprise Performance Survey", World Bank/EBRD, 2008

²² "Doing Business in Bosnia and Herzegovina", World Bank, 2010

²³ "Financial Obstacles to SME Development in Bosnia and Herzegovina", Amil Kamenica, 2003

²⁴ "Doing Business in Bosnia and Herzegovina", World Bank, 2010

Napredak Bosne i Hercegovine u provođenju politika u oblasti razvoja MSP je nizak. Prema ocjeni OECD-a (SME Policy Index), BiH nije zabilježila pomak u provođenju politika u posljednje tri godine. Od deset oblasti koje su predmet istraživanja (obrazovanje za preduzetništvo, pokretanje biznisa, legislativa, radna snaga, IT, izvoz, porezi, tehnologije, E-business i reprezentativno predstavljanje), BiH nije ostvarila pomak ni u jednoj²⁵. Nivo ostvarenja u BiH u svakoj od oblasti ostao je i u 2009. na nivou iz 2007. godine. Izvještaj za 2009. godinu posebno se kritički osvrće na oblasti pokretanja biznisa, gdje je „BiH jedina zemlja Zapadnog Balkana koja nije napravila reformu u ovoj oblasti“ i e-businessa i e-governance „u kojem je BiH najslabija od svih zemalja koje su istraživane“²⁶.

OECD-ov izvještaj takođe identifikuje osnovne oblasti u kojima BiH mora ostvariti napredak: (1) zaokruživanje institucionalne mreže, strategije i legislative za MSP na državnom nivou; (2) poboljšanje procesa pokretanja biznisa; i (3) nastavak napora na izgradnji ljudskog kapitala²⁷.

2.3. Napredovanje BiH u procesu evropskih integracija u oblasti razvoja MSP

Izvještaji o napretku BiH u procesu evropskih integracija u periodu od 2007. godine²⁸ pokazuju određene ograničene pomake u oblastima vezanim za razvoj MSP. Izvještaj za 2007. godinu navodi usvajanje Okvirnog zakona o registraciji preduzeća kao napredak u pojednostavljivanju procesa pokretanja biznisa, te poboljšanja vezana za rad i broj različitih inspekcija. U 2007. godini su usvojeni i propisi vezani za pokretanje stečaja. BiH je u 2007. godini napravila pomake i u oblasti registracije, ali kao kritične za razvoj MSP su identifikovane oblasti dobijanja dozvola, registracije vlasništva, provođenja ugovora, poreza i pristupa povoljnim finansijskim izvorima. BiH je u 2007. godini uspostavila i Agenciju za promociju izvoza iz BiH pri Vanjskotrgovinskoj komori BiH. Iako su određeni pomaci u oblasti podrške i legislative za razvoj MSP napravljeni na entitetskom, na državnom nivou nisu zabilježeni pomaci, što predstavlja osnovnu zapreku u implementaciji EU Povelje o MSP²⁹.

U izvještaju za 2008. godinu se bilježe pomaci u legislativi, kroz proces „giljotine propisa“ u RS i pojednostavljivanje procesa dobijanja građevinskih dozvola. U oblasti dobijanja dozvola (osim građevinskih), provođenja ugovora, zapošljavanja radnika i plaćanja poreza nisu zabilježeni pomaci. U 2008. godini je zabilježen rast finansiranja sekora MSP od finansijskih

²⁵ “SME Policy Index 2007 - Report on the Implementation of the European Charter for Small Enterprises in the Western Balkans”, OECD, 2007; “SME Policy Index 2009 - Progress in the Implementation of the European Charter for Small Enterprises in the Western Balkans”, OECD, 2009

²⁶ “SME Policy Index 2009 - Progress in the Implementation of the European Charter for Small Enterprises in the Western Balkans”, OECD, 2009

²⁷ “SME Policy Index 2009 - Progress in the Implementation of the European Charter for Small Enterprises in the Western Balkans”, OECD, 2009

²⁸ Bosnia and Herzegovina Progress Report 2007, 2008 and 2009, Delegation of the European Commission

²⁹ “Bosnia and Herzegovina 2007 Progress Report”, Delegation of the European Commission, 2007

institucija, uključujući i lizing kuće i mikro-kreditne organizacije. U entitetu RS je značajan dio sredstava za MSP plasiran kroz Investiciono-razvojnu banku RS. U izvještaju za 2008. godinu se kao problem navodi nedostatak provođenja propisa i preuzetih obaveza o državnoj pomoći. Proces registracije preduzeća, i pored usvojenih propisa u 2007. godini, je i dalje ograničenje za pokretanje biznisa. I dalje nisu zabilježeni pomaci u usvajanju stragije za razvoj MSP i legislative na državnom nivou³⁰.

U izvještaju za 2009. godinu se bilježe dalji pomaci u procesu izdavanja građevinskih dozvola i prenosu vlasništva. U sudskom sistemu se bilježe pomaci kroz uvođenje IT sistema za upravljanje predmetima (*Case Management System*). Nisu zabilježeni pomaci u provođenju propisa za registraciju i pokretanje biznisa, niti u provođenju propisa i preuzetih obaveza o državnoj pomoći. Nema pomaka niti u uspostavi jedinstvenog ekonomskog prostora unutar BiH. Napredak BiH u provođenju EU Povelje o MSP je spor. Najveći napredak je zabilježen usvajanjem državne Strategije za MSP. Strategija predviđa mjere uvođenja Savjeta za preduzetništvo, ali ne i Agenciju za razvoj MSP i Fond za razvoj MSP na državnom nivou. Strategija ipak predviđa samo niz mjera, bez konkretnih akcionih planova za implementaciju³¹.

2.4. Strategija razvoja sektora MSP u BiH

U 2009. godini je usvojena Strategija razvoja sektora malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini 2009.-2011. Dokument ja nastao kroz projekat tehničke pomoći finansiran od strane EU. Osnovna svrha dokumenta je da poveća uticaj MSP na razvoj BiH i udio MSP na domaćem i međunarodnom tržištu, da podršku pojektima razvoja i otvaranja novih radnih mjesta u MSP sektoru, te da podrži proces ispunjavanja obaveza koje je BiH preuzela u evropskim intergracijama u oblasti MSP³².

Strategija se sastoji od tri dijela. U prvom dijelu se opisuje generalna ekonomska situacija u BiH, poslovno okruženje i situacija u sektoru MSP. Takođe se navode i prioritetni ciljevi razvoja MSP u zemljama EU, sa kojima se kasnije povlači paralela.

U drugom dijelu se analiziraju faktori konkurentnosti za razvoj MSP, te se analiziraju oblasti koje treba poboljšati – pravni okvir za funkcionisanje MSP, ojačavanje institucionalnog okvira, poboljšanja u obrazovnom sistemu i oblasti poslovnog savjetovanja, te obezbjeđivanje veće finansijske podrške razvoju MSP. U trećem dijelu se daju preporuke i definišu prioritetne oblasti za implementaciju strategije. Dat je i akcioni plan sa konkretnim

³⁰ "Bosnia and Herzegovina 2008 Progress Report", Delegation of the European Commission, 2008

³¹ "Bosnia and Herzegovina 2009 Progress Report", Delegation of the European Commission, 2009

³² „Strategija razvoja sektora malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini 2009-2011“, Vijeće Ministara BiH, 2009

aktivnostima, te su definisani mehanizmi za monitoring provođenja aktivnosti.

Analizom predviđenih ciljeva i aktivnosti, od 34 definisane aktivnosti koje su bile predviđene da počnu ili se završe u 2010. godini, ispunjeno je samo 6. Ispunjavanje se uglavnom odnosi na izmjene postojećih zakonskih propisa o registraciji i reviziji, te uvođenju novih propisa. Niti jedna od direktnih mjera politika koje se tiču razvoja, kao što su mjere vezane za pružanje poslovnih usluga, treninga i sl. nisu pokrenute.

3. Podrška razvoju malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini

Institucionalni i pravni okvir za MSP doveo je do različitih rješenja u pogledu podsticaja za MSP na svim nivoima vlasti u BiH. Na državnom nivou za razvoj MSP nadležno je Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Sektor za mala i srednja preduzeća. Na državnom nivou ne postoji agencija ili fond za MSP, niti se isplaćuju bilo kakvi podsticaji. Najviše podsticaja se realizira na nivou entiteta, ali i tu postoje različite institucije. Podsticaji se dalje realiziraju i na nivou kantona (FBiH) i na nivou općina.

Ilustrativni primjer provođenja politike u oblasti MSP

Podsticaji koji se ne odobravaju svim preduzećima smatraju se državnom pomoći i generalno su zabranjeni u EU. Postoje izuzeća od zabrane i ona su precizno definisana i po namjeni i po visini poticaja. Svi podsticaji koji ne spadaju u izuzetke prijavljuju se Evropskoj komisiji. Ovim se štiti fer konkurencija na tržištu, jer oni koji dobivaju podsticaje dobivaju i prednost u odnosu na ostale (manje troškove). Evropska unija definiše državnu pomoć po slijedećim kriterijima: (a) Intervencije države ili iz državnih resursa u obliku: grantova, umanjenih kamata, umanjenih poreza, garancije, nabavka roba i usluga po povlaštenim uslovima, državni udjeli u firmama; (b) Intervencije države po selektivnom principu: određenim preduzećima ili sektorima, ili preduzećima u određenim regijama; (c) Intervencije koje ometaju konkurenciju; (d) Intervencije koje ometaju trgovinu među državama.

Trenutno su na snazi privremene izmjene pravila državne pomoći zbog ekonomske i finansijske krize i otvorena je mogućnost da države članice povećaju državnu pomoć za određene namjene.

Privremeni/Prelazni sporazum, kojim se implementiraju odredbe Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju o trgovini i trgovinskim pitanjima, za BiH je stupio na snagu 01.07.2008. godine. Član 36. Prelaznog sporazuma (Član 71. SSP-a) reguliše oblast *Konkurencija i druge ekonomske odredbe* i između ostalog navodi da je slijedeće nespojivo s propisnim funkcioniranjem ovog sporazuma, u mjeri u kojoj može uticati na trgovinu između Zajednice i Bosne i Hercegovine: „(c) svaka državna pomoć kojom se narušava ili prijeti narušavanju konkurencije davanjem prednosti određenim preduzećima ili određenim proizvodima. Bosna i Hercegovina osnovat će samostalni državni organ kojem će povjeriti ovlaštenja neophodna za punu primjenu stava 1. (c) u roku od dvije godine od dana stupanja na snagu ovog sporazuma. Taj organ će *inter alia* biti ovlašten da odobrava programe državne pomoći i pojedinačna sredstva pomoći, kao i ovlaštenje da određuje povrat državne pomoći koja je nezakonito dodijeljena.

Svaka strana osigurat će transparentnost u oblasti državne pomoći *inter alia* dostavljanjem drugoj strani redovnog godišnjeg izvještaja ili drugog odgovarajućeg dokumenta, u skladu s metodologijom i prikazom iz pregleda državne pomoći u Zajednici. Bosna i Hercegovina ustanovit će sveobuhvatan popis (inventar) programa državne pomoći koji su uspostavljeni prije osnivanja organa za primjenu.“

Dakle, rok za usvajanje Zakona o državnoj pomoći i osnivanje samostalnog državnog tijela za državnu pomoć BiH bio je 01.07.2010. Neusvajanjem ovog zakona BiH je prekršila Sporazum. Usvajanje Zakona je bilo planirano u Programu mjera Direkcije za evropske integracije, za provedbu Privremenog sporazuma/Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (period 1. januar 2010. godine – 31. decembar 2011. godine). MVTEO radi na nacrtu Zakona i planira ga dostaviti Vijeću ministara u septembru 2010. godine.

Jedini popis (inventura) državne pomoći u BiH rađena je u okviru EU projekta „EU support to Competition and State Aid in BiH“. Iz tog izvještaja za period 2004.-2006. godina se vidi da je ukupna državna pomoć na nivou entiteta, kantona i općina u tom trogodišnjem periodu iznosila oko 1 milijardu KM. Nije bilo nikakve državne pomoći sa nivoa države.

Po strukturi, u periodu 2004.-2006. isplaćeno je oko 30% horizontalne pomoći, 67% vertikalne i 3% ad hoc pomoći. Nije moguće precizno reći koliko pomoći je dato MSP, jer osim u okviru horizontalne pomoći (8% za MSP, 2.100.000 KM) i u okviru drugih horizontalnih i vertikalnih stavki može se pretpostaviti podrška MSP (za zapošljavanje, za obuku, ili kroz sektore privrede).

Ova inventura je trebala poslužiti za izradu i usvajanje zvaničnog Inventara državne pomoći za BiH u skladu sa obavezama iz Evropskog partnerstva i Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

3.1. Podrška MSP u FBiH

Politiku podsticaja u FBiH vodi Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, a prema Zakonu o poticanju razvoja male privrede i Programu razvoja male privrede FBiH. Zakonom su predviđeni samo direktni finansijski poticaji – grantovi. Godišnje se donose odluke o vrstama grantova (za cjelokupni prijavljeni program i za sufinansiranje po programima za koje se traže kreditna sredstva). Finansijska sredstva se obezbjeđuju iz budžeta FBiH za svaku kalendarsku godinu. Visina finansijskih sredstava predviđena Zakonom je do 2% godišnjeg budžeta FBiH. Politike podsticaja realizuju Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta i Razvojna banka. Ministarstvo objavljuje javne pozive za dodjelu grantova i kredita iz sredstava odobrenih ovom ministarstvu iz budžeta odlukom Vlade FBiH (za grantove sa pozicije Transferi za poticaj razvoja, poduzetništva i obrta, a za kredite sa pozicije

Ostala domaća pozajmljivanja). Za ova sredstva procedure javnih poziva i odabira korisnika vrši Ministarstvo (stručna komisija). Grantove isplaćuje Ministarstvo, a povoljne kredite realizira preko Razvojne banke, kojoj su to komisioni poslovi. Prema raspoloživim podacima o utrošcima budžeta FBiH, finansijski podsticaji za razvoj poduzetništva i obrta u FBiH bili su kako je prikazano u Tabeli 1 ispod:

Tabela 2 – Poticaji iz budžeta FBiH

u KM	2005	2006	2007	2008
Budžet ukupno	941.641.202	1.042.174.720	1.327.049.168	1.676.480.781
Transf.za poticaj razvoja, poduzetništva I obrta	2.535.700	3.502.000	8.941.000	9.984.500
Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva I obrta	3.307.391	4.388.653	10.792.877	11.647.073
Tekuci grantovi	2.535.700	3.502.000	9.215.000	9.984.500
Ucesce transf. u budžetu %	0,27	0,34	0,67	0,60
Ucesce tekucih grantova u budžetu Ministarstva %	77	80	85	86

Izvor: Ministarstvo finansija FBiH

Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH

Ovo Ministarstvo je do 2009. godine davalo podsticaje samo u vidu grantova (2007. godine ukupno 7.000.000 KM, 2008. godine 8.000.000 KM), a od 2009. godine dio sredstava i dalje isplaćuje kao 100% grantove, a dio plasira kao sufinansiranje kredita koji se realiziraju preko Razvojne banke (u 2009. grantovi su bili 4.100.000 KM, a sufinansiranje kredita 4.400.000 KM).

Grant sredstva za 2010. godinu odobrena su u iznosu od 4.450.000 KM, a ukupni iznos za sufinansiranje kredita je 3.000.000 KM:

a) Grant sredstva: u 2010. godini 5 lotova: izgradnja poduzetničke infrastrukture (3.000.000 KM), potpora udruženjima poduzetnika i obrtnika (69.500 KM), razvoj tradicionalnih i starih obrta (455.400 KM), izgradnja inovativnog gospodarstva (413.600 KM), i potpora novoosnovanim subjektima malog gospodarstva (start-ups) 511.500 KM;

b) Sufinansiranje investicijskih projekata koji finansiraju subjekti malog gospodarstva iz vlastitih sredstava i kreditnih sredstava Razvojne banke FBiH, osigurana su kao komisiona kreditna linija:

- u visini od 6.000.000 KM od strane Razvojne banke FBiH, koja će iz ove kreditne linije odobravati kredite u skladu sa aktima i procedurama Razvojne banke FBiH na revolving osnovi i uslovima: rok otplate do 7 godina, grejs period do dvije godine i kamatna stopa

- do 2% na godišnjem nivou. Jednokratni troškovi obrade kredita od strane Razvojne banke FBiH iznose 1% od odobrenog iznosa kredita;
- u visini od 3.000.000 KM od strane Federalnog ministarstva razvoja, poduzetništva i obrta, koje će odobravati grant (bespovratna) sredstva u visini do 25% ukupne vrijednosti investicije, odnosno 50% odobrenog kredita Razvojne banke FBiH.

Koncept finansiranja investicijskih projekata utvrđen je na način da od ukupne vrijednosti projekta (100% vrijednosti projekta) koji se želi realizirati, iznos od najmanje 25% osigurava podnositelj zahtjeva za kredit, iznos od 50% osigurava Razvojna banka FBiH kao kreditna sredstva, a iznos od 25% osigurava FMRPO kao grant (bespovratna) sredstva.

Odluke o dodjeli kreditnih sredstava ovo Ministarstvo dostavlja Razvojnoj banci FBiH u daljnju proceduru. U skladu sa potpisanim Ugovorom o komisionim poslovima koji je Ministarstvo zaključilo sa Razvojnou bankom FBiH, potpisivanje Ugovora o dodjeli kredita kao i nadzor nad utroškom kredita vršit će Razvojna banka FBiH u skladu sa svojim procedurama.

Rezultati i efekti podsticaja se ne prate i ne mjere, samo Komisija za nadzor implementacije grantova vrši obilazak korisnika s ciljem uvida u implementaciju, do kraja implementacije.

Razvojna banka Federacije BiH

Investiciona banka FBiH transformisana je 2008. godine u Razvojnu banku FBiH. Izvore sredstava za poslovanje Banke, u skladu sa Zakonom o Razvojnoj banci, čine sredstva budzeta Federacije BiH, sredstva ostvarena iz procesa privatizacije i sredstva kreditora međunarodnih finansijskih institucija i fondova, kojima se zadužuje Federacija BiH ili za koje je jamac/garant.

Banka u ime Federacije upravlja i domaćim i stranim sredstvima koja su namijenjena za finansiranje razvojnih projekata u FBiH. Razvojna banka FBiH je u potpunosti u vlasništvu Federacije BiH. Razvojna banka FBiH upravlja sredstvima u iznosu od preko 200 miliona KM.

Kreditne linije - dugoročno kreditiranje

- *Kreditna linija za dugoročno kreditiranje stalnih sredstava*
- *Kreditna linija za finansiranje poljoprivredne proizvodnje*
- *Kreditna linija za dugoročno kreditiranje za podsticaj zapošljavanja iz sredstava Federalnog zavoda za zapošljavanje*
- *Kreditna linija za održavanje zaposlenosti iz sredstava Federalnog zavoda za zapošljavanje*
- *Kreditna linija za dugoročno kreditiranje mikrobiznisa - obrt*
- *Kreditna linija za dugoročno finansiranje mikro, malih i srednjih preduzeća*
- *Kreditna linija za dugoročno finansiranje malih i srednjih preduzeća uz grant*
- *Sredstva Federalnog ministarstva razvoja, poduzetništva i obrta*
- *Kreditna linija za finansiranje ruralnog razvoja i turizma*
- *Kreditna linija za finansiranje izvršenog izvoza*

Kreditna linija – kratkoročno kreditiranje

Trenutno postoji otvorena jedna kreditna linija za finansiranje tekućih sredstava:

- Rok otplate: do 12 mjeseci;
- Kamatna stopa: 7% na godišnjem nivou (efektivna kamatna stopa (EKS) 8.76%) za iznos kredita 100.000 KM i rok otplate 12 mjeseci;
- Naknada za obradu zahtjeva: 0.75% jednokratno od iznosa odobrenog kredita.

Namjena kredita je finansiranje tekućeg kapitala preduzeća koja se bave proizvodnjom i uslugama, te koja ispunjavaju kriterije u pogledu boniteta i kreditne historije.

3.2. Podrška MSP u RS

Politike podsticaja razvoja MSP u RS su definisane u Zakonu o podsticanju razvoja MSP i Strategiji razvoja MSP. Zakonom se definišu podsticajne mjere, a obuhvataju prvenstveno povoljne kredite, poreske, komunalne i druge olakšice, pomoć za zapošljavanje, za primjenu inovacija i uvođenje novih tehnologija, davanje garancija za kredite, pomoć za obrazovanje i obuku, itd.

Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva RS

Ovo Ministarstvo je nadležno za MSP. Postoji i Agencija za MSP, te Razvojna banka (IRBRS) koja upravlja sa nekoliko fondova u RS-u.

U RS se najveći dio poticaja realizira kroz povoljne kreditne linije preko IRBRS. Uz to je Ministarstvo davalo poticaje za uspostavljanje sistema kvaliteta u malim proizvodnim preduzećima (u 2008. godini je za ove poticaje izdvojeno 600.000 KM).

Investiciono-razvojna banka Republike Srpske (IRBRS)

Osnovana je 2006. godine u skladu sa Zakonom o Investiciono-razvojnoj banci Republike Srpske. Banka je registrovana kao akcionarsko društvo, u kojem 100% vlasništvo ima Republika Srpska.

Strateški ciljevi IRBRS-a su podsticanje investicija i stimulisanje razvoja u Republici Srpskoj. Pored toga, uloga IRBRS je profesionalno i efikasno upravljanje imovinom Republike Srpske, koja je formalno-pravno registrovana u šest fondova: Fond stanovanja RS; Fond za razvoj i zapošljavanje RS; Fond za razvoj istočnog dijela RS; Akcijski fond RS; Fond za restituciju RS i Fond za upravljanje nekretninama i potraživanjima u vlasništvu RS-a. Ukupna vrijednost imovine kojom upravlja Banka je procijenjena u 2008.godini na 1.960 miliona KM.

IRBRS nema karakter poslovne banke, odnosno, prema Zakonu, nema pravo da prikuplja depozite niti da daje garancije, te na taj način ne potpada pod jurisdikciju Agencije za bankarstvo Republike Srpske.

IRBRS ne vrši plasman sredstava namijenjenih razvojnim projektima direktno, već posredstvom poslovnih banaka i mikrokreditnih društava.

Razvojnim programom Republike Srpske, u periodu 2007.-2010. godina predviđen je plasman od ukupno 667.6 miliona KM (što je u prosjeku oko 6% budžeta godišnje) za podsticaj privrednom razvoju Republike Srpske. U skladu s tim, Investiciono-razvojna banka Republike Srpske definisala je sedam kreditnih linija i jednu liniju zajmova preko kojih će se plasirati sredstva iz Razvojnog programa RS:

- Krediti za početne poslovne aktivnosti
- Krediti za preduzetnike i preduzeća
- Krediti za mikrobiznis u poljoprivredi
- Krediti za poljoprivredu
- Stambeni krediti
- Krediti za jedinice lokalne samouprave
- Krediti za otkup potraživanja
- Zajmovi za nezaposlene demobilisane borce.

Tabela 3 - Pregled planiranih kreditnih linija značajnih za MSP (u KM)

Kreditna linija	2008	2009	2010	Ukupno
Kreditni za početne poslovne aktivnosti	4.900.000	10.545.100	12.866.690	28.311.790
Kreditni za preduzetnike i preduzeća	113.270.630	167.654.673	98.600.410	379.525.713
Kreditni za mikrobiznis u poljoprivredi	8.000.000	12.866.690	15.000.000	35.866.690

Kreditne linije se plasiraju putem 9 poslovnih banaka i 3 mikrokreditne organizacije. Na web stranici Razvojne banke postoji baza podataka o odobrenim kreditima, te ažuran pregled planiranih i iskorištenih sredstava. Prema informacijama prezentiranim na ovoj stranici, od planiranih ukupno 443.7 miliona KM za navedene tri kreditne linije za period 2008.- 2010., u periodu 2008. do avgusta 2010. godine ukupni odobreni krediti su iznosili 319.8 miliona KM.

Agencija za razvoj malih i srednjih preduzeća RS

Osnovana je u skladu sa Zakonom o podsticanju razvoja malih i srednjih preduzeća, a počela je s radom u septembru 2004. godine. Djeluje kao pravno lice i neprofitna organizacija. Agencija pruža usluge obuke (samozapošljavanje, registracija), pružanja informacija (seminari, konferencije) i slične usluge MSP. Agencija ne daje grantove niti kredite, ali sufinansira edukaciju i obuku. Agencija saraduje i sa Razvojnou bankom kada se radi o obukama.

3.3. Podrška MSP u Brčko distriktu

Zakon o stimulanju privrednog razvoja Distrikta sadrži niz konkretnih mjera državne pomoći stranim investitorima i preduzećima. Podsticaji uključuju razna oslobađanja obaveza plaćanja, nižih poreza i taksu, refundiranja plaćenih doprinosa, te ustupanja infrastrukture bez naknade. Ukupni poticaji od 2006. godine do danas su u prosjeku godišnje 1.000.000 KM.

3.4. Podrška MSP na lokalnom i regionalnom nivou

U BiH se i na nivou opština također daju poticaji, a u FBiH i na nivou kantona. Nema konsolidovanih podataka po kantonima ili ukupno po opštinama. RS je objavila te podatke, te je u 2008. godini 28 opština dalo preko 5 miliona KM grantova i povoljnih kredita, a u 2009. godini 32 opštine su planirale 9.9 miliona KM.

Što se tiče horizontalne koordinacije, pošto poticaja za MSP nema sa nivou BiH, nema smisla govoriti o horizontalnoj koordinaciji sa drugim državnim institucijama, tako da nema informacija koliko poticaja (državne pomoći) je dato u oblastima koje su povezane sa MSP indirektno i direktno. U FBiH nema koordinacije politika podsticaja između Ministarstva poduzetništva i razvoja sa ministarstvima: industrije, energije i rudarstva, rada i socijalne politike, obrazovanja, turizma i okoliša, kulture ili prometa i komunikacija. U RS postoji djelomična koordinacija.

Neki primjeri horizontalnih institucija i vrste podsticaja

Federalno ministarstvo industrije, energije i rudarstva - Pod stavkom tekući grantovi za 2010. godinu "Podsticaj proizvodnji i prestrukturiranje industrije i rudarstva" planirano je korištenje sredstava u iznosu od 10.000.000 KM. Pravo i mogućnost kandidovanja programa imaju privredna društva, čiji programi potiču privredni razvoj i rješavanje socijalnih pitanja u Federaciji BiH. Programi trebaju biti u skladu sa slijedećim kriterijima:

- Podsticaj povećanju izvoza,
- Podsticaj supstituciji uvoza,
- Novo upošljavanje,
- Povećanje obima proizvodnje;
- Podsticaj modernizaciji i uvođenje novih tehnologija;
- Pomoć zbog teškog materijalnog stanja.

U junu 2010. godine su odobrena sredstva u iznosu od 6.050.000 KM prema kandidovanim programima, za 58 preduzeća. **Velika većina ovih preduzeća su u kategoriji MSP.** Nije rađena analiza svih odobrenih podsticaja po preduzećima, po godinama, po ministarstvima, niti po nivoima.

Republika Srpska - Postoje svi preduslovi za dobru koordinaciju, jer postoji nadležno ministarstvo koje objedinjuje industriju i MSP, te Agencija za MSP.

Kreditno-garantni fondovi - Postoje na lokalnim i regionalnim nivoima. Svi kreditno-garantni fondovi u BiH rade na isti način: osnivači obezbijede depozit i garantuju do 50% iznosa kredita. Partnerske finansijske organizacije obezbijede kreditne linije iz svojih vlastitih fondova u iznosu od 2-5 puta većim od depozita. Kamatne stope i uslovi za kolaterale su povoljniji nego kod redovnih kredita koje nude komercijane banke. Proceduru za odobravanje obično provode finansijske organizacije, a konačno prihvata menadžment fonda. Maksimalni iznos kredita je obično 50.000 KM, a kod nekih fondova 100.000 KM. Ovi fondovi ne postoje na nivoima entiteta, niti na nivou BiH, što smanjuje njihov potencijalno znatno veći efekat (i znatno veća sredstva).

4. Zaključak - Problemi i ograničenja u razvoju malih i srednjih preduzeća u BiH

Opštu ocjenu politika razvoja MSP u BiH je teško dati. Primarni razlog je ekstremna decentralizacija politika razvoja MSP. Većina politika se definiše i provodi na entitetskom nivou, te među njima nema koordinacije. Na državnom nivou postoji minimum funkcija. Iz tog razloga se u BiH može govoriti o najmanje tri politike razvoja MSP. Rezultat ovakve situacije je vakuum u definisanju i provođenju politika³³.

Mikro, mala i srednja preduzeća u BiH čine okosnicu ekonomije, stvarajući preko 60% bruto društvenog proizvoda (BDP) i glavninu novih radnih mjesta. Međutim, na državnom nivou ne postoji institucija zadužena za razvoj MSP. Ovo je u neskladu sa drugim politikama, kao što su privatizacija, razvoj finansijskog sektora, uspostava jedinstvenog ekonomskog prostora, te politikama koje se provode u drugim zemljama Jugoistočne Evrope, i pokazuje da se ovom pitanju u BiH daje mali značaj³⁴.

Izvještaji o napretku BiH u procesu evropskih integracija u periodu od 2007.-2009. godine³⁵ pokazuju određene ograničene pomake u oblastima vezanim za razvoj MSP, ali je generalni napredak ocijenjen kao slab. Najveći pomaci napravljeni su usvajanjem Okvirnog zakona o registraciji preduzeća u 2007. godini, ali je kasnije urađeno malo na njegovom provođenju. U 2008. godini su zabilježeni pomaci kroz „giljotinu propisa“ i usvajanje propisa vezanih za stečaj, te povećanom raspoloživosti finansijskih sredstava za razvoj MSP kroz entiteske razvojne banke i privatni finansijski sektor. U 2009. godini je zabilježen napredak kroz usvajanje državne Strategije za MSP. Strategija predviđa mjere uvođenja Savjeta za preduzetništvo, ali ne i Agenciju za razvoj MSP i Fond za razvoj MSP na državnom nivou. Strategija ipak predviđa samo niz mjera, bez konkretnih akcionih planova za implementaciju. Opšta ocjena EU o napretku BiH u provođenju EU Povelje o MSP je loša.

U 2009. godini je usvojena Strategija razvoja sektora malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini 2009-2011. Dokument ja nastao kroz projekat tehničke pomoći finansiran od strane EU. Analizom predviđenih ciljeva i aktivnosti, od 34 definisane aktivnosti koje su bile predviđene da počnu ili se završe u 2010. godini, ispunjeno je samo 6. Ispunjavanje se uglavnom odnosi na izmjene postojećih zakonskih propisa o registraciji i reviziji, te uvođenju novih propisa. Niti jedna od direktnih mjera politika koje se tiču razvoja, kao što su mjere vezane za pružanje poslovnih usluga, treninga i sl. nisu pokrenute.

Mreža podrške razvoju MSP postoji, ali ne funkcioniše efikasno. Ne postoji mehanizam za podnošenje i konsolidaciju izvještaja. Na državnom nivou ne

³³ “Enterprise Policy Performance Assessment Bosnia and Herzegovina”, OECD, 2005

³⁴ “Enterprise Policy Performance Assessment Bosnia and Herzegovina”, OECD, 2005

³⁵ Bosnia and Herzegovina Progress Report 2007, 2008 and 2009 Delegation of the European Commission

postoje zakoni, i ne postoji obaveza dvosmjerne vertikalne koordinacije sa nivoa BiH do nižih nivoa, te sa nižih nivoa ka BiH nivou. U FBiH nema te koordinacije sa nivoom kantona. RS ima elemente vertikalne koordinacije sa opštinskim nivoom, što dokazuje izvještavanje opština o podsticajima, ali ova koordinacija nije dvosmjerna.

Finansijski podsticaji za MSP na nivou FBiH obuhvataju grantove Ministarstva za razvoj, poduzetništvo i obrt u ukupnom iznosu od 23.55 miliona KM za četverogodišnji period 2007.-2010., grantove kao sufinansiranje 25% kredita odobrenih od strane RB FBiH u ukupnom iznosu od 7.4 miliona KM za 2009. i 2010. godinu, te posebnu kreditnu liniju RB FBiH u ukupnom iznosu od 14.8 miliona KM za 2009. i 2010. godinu. Dakle, ukupni direktni finansijski podsticaji za MSP na nivou FBiH u proteklom četverogodišnjem periodu su iznosili 45.75 miliona KM. Ako se ima u vidu činjenica da RB FBiH upravlja sredstvima u visini od preko 200 miliona KM, jasno je da je postojao finansijski potencijal za daleko snažniju podršku sektoru MSP kroz povoljne kredite iz sredstava ove banke.

Finansijski podsticaji za MSP na nivou RS se daju uglavnom kroz povoljne kredite koje IRB RS plasira putem komercijalnih banaka i mikrokreditnih organizacija. Prema informacijama prezentiranim na web stranici ove banke, od ukupno 443.7 miliona KM planiranih za tri kreditne linije relevantne za MSP za period 2008.- 2010., u perodu 2008. do avgusta 2010. godine ukupno su odobreni krediti u iznosu od 319.8 miliona KM.

Opšti stavovi javnosti su da obje razvojne banke u entitetima nisu transparentne i da se odobravanje kredita zasniva više na političkim nego na ekonomskim kriterijima. Kritike su mnogo izraženije za Razvojnu banku FBiH nego za Investiciono-razvojnu banku RS. Pošto se radi o javnim institucijama (100% u vlasništvu entiteta), njihova odgovornost prema javnosti je velika.

Analiza podsticaja za razvoj MSP u BiH pokazuje da su postojeća sredstva rascjepkana na mikro nivoe. Strategije i politike nižih nivoa se referiraju na kapitalne investicije, kao što su tehnološki parkovi, one-stop-shop-ovi, inovacije i informatičko društvo, što zahtijeva velike investicije i uvezivanje više institucija. Provođenje ovih politika će zahtijevati visok stepen koordinacije, koja danas ne postoji.

Evaluacija efekata poticaja ne postoji. Nema indikatora koji bi ukazali na efekte kao što su: povećanja broja zaposlenih, povećan broj MSP, povećanje proizvodnje, povećanje izvoza ili udjela MSP u BDP-u. Svi ovi efekti su planirani ciljevi u strategijama razvoja MSP na svim nivoima. Kao ilustrativni primjer možemo navesti konstrukciju tehnološkog parka - kada bi iz postojećih sredstava podsticaja sa raznih nivoa, godišnje napravili po jedan tehnološki park, koji je investicija od nekoliko desetina miliona KM, napravio bi se značajan pomak. Umjesto toga se desetine miliona KM usmjeravaju na veliki broj mikro intervencija bez efekta po pitanju konkurentnosti i kvalitetnog zapošljavanja.

Reference

"EU Small and Medium Enterprise Charter/Povelja Europske Unije o malim i srednjim preduzećima", European Commission, 2000

"EU Small Business Act", European Commission, 2008

"Small and Medium Enterprise Sector Overview", IFC SEED, 2005

"Financial Obstacles to SME Development in Bosnia and Herzegovina", Amil Kamenica, 2003

"European Charter for Small Enterprises – 2009 Good Practice Selection", European Commission, 2009

„SME Report“, Business Start-Up Centre Zenica, 2010

"Business Environment and Enterprise Performance Survey", World Bank/EBRD, 2008

"Razvojna strategija BiH 2010-2015", Vijeće Ministara BiH, 2010

"Doing Business in Bosnia and Herzegovina", World Bank, 2010

"Bosnia and Herzegovina Country Fact Sheet", OECD, 2006

"Enterprise Policy Performance Assessment Bosnia and Herzegovina", OECD, 2005

„Strategija razvoja sektora malih i srednjih preduzeća u Bosni i Hercegovini“, Vijeće Ministara BiH, 2009

"SME Policy Index 2007 - Report on the Implementation of the European Charter for Small Enterprises in the Western Balkans", OECD, 2007

"SME Policy Index 2009 - Progress in the Implementation of the European Charter for Small Enterprises in the Western Balkans", OECD, 2009

"Bosnia and Herzegovina 2007 Progress Report", Delegation of the European Commission, 2007

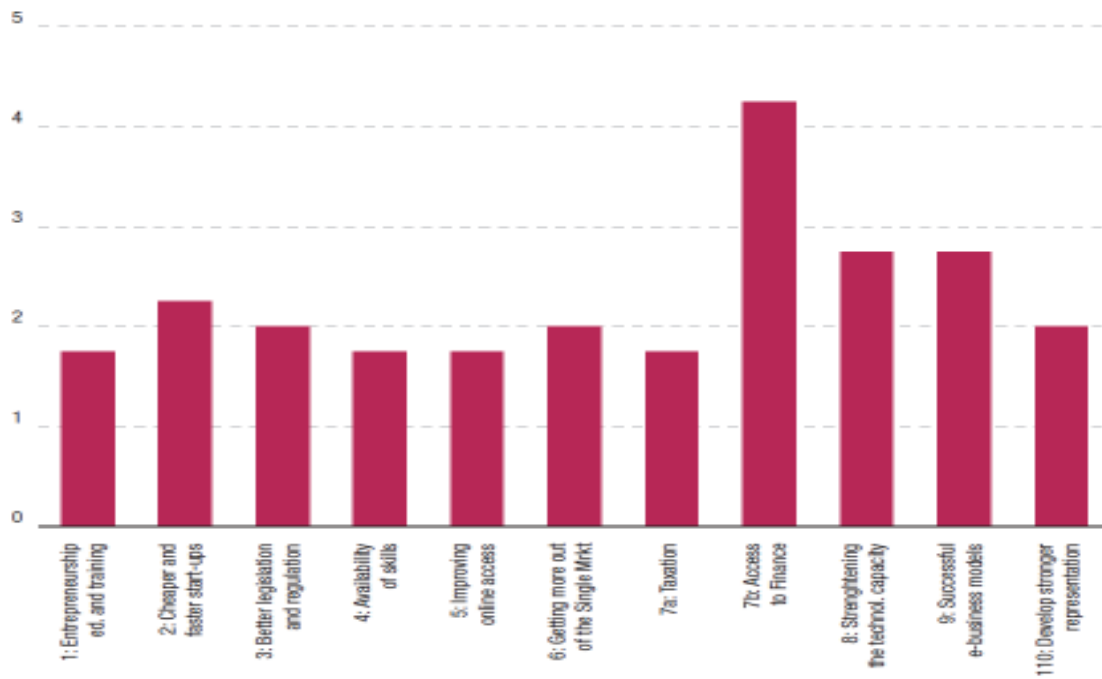
"Bosnia and Herzegovina 2008 Progress Report", Delegation of the European Commission, 2008

"Bosnia and Herzegovina 2009 Progress Report", Delegation of the European Commission, 2009

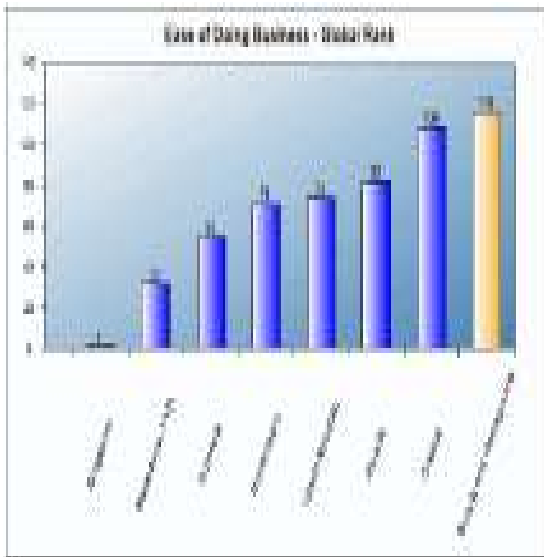
"Financial Obstacles to SME Development in Bosnia and Herzegovina", Amil Kamenica, 2003

Aneks 1 – SME Policy Index indikatori za BiH za 2009. godinu

Napomena: U Izvještaju za 2009. godinu uveden je kriterij „7B – pristup finansijama“, koji nije analiziran u izvještaju za 2007. godinu.

Aneks 2 – Istraživanje „Doing Business” – Indikatori za BiH za 2010. godinu

Rank	Doing Business: 2010
Ease of Doing Business	116
Starting a Business	160
Dealing with Construction Permits	136
Employing Workers	111
Registering Property	139
Getting Credit	61
Protecting Investors	93
Paying Taxes	128
Trading Across Borders	63
Enforcing Contracts	124
Closing a Business	63

Starting a Business data	Doing Business: 2008	Doing Business: 2009	Doing Business: 2010
Rank	..	162	160
Procedures (number)	12	12	12
Time (days)	54	60	60
Cost (% of income per capita)	30.1	30.8	15.8
Min. capital (% of income per capita)	43.0	36.3	29.8

Getting Credit data	Doing Business: 2008	Doing Business: 2009	Doing Business: 2010
Rank	..	59	61
Strength of legal rights index (0-10)	5	5	5
Depth of credit information index (0-6)	5	5	5
Private bureau coverage (% of adults)	63.7	69.2	64.3
Public registry coverage (% of adults)	0.0	0.0	23.2

Paying Taxes data	Doing Business: 2008	Doing Business: 2009	Doing Business: 2010
Rank	..	155	128
Total tax rate (% profit)	44.1	44.1	27.1
Payments (number per year)	51	51	51
Time (hours per year)	368	428	422

Enforcing Contracts data	Doing Business: 2008	Doing Business: 2009	Doing Business: 2010
Rank	..	124	124
Procedures (number)	38	38	38
Time (days)	595	595	595
Cost (% of claim)	38.4	38.4	38.4